

HITTI BEINT Í HJARTASTAÐ

Um söngferil Guðmundu Elíasdóttur

Halldór Hansen

Það er ánægjulegt að vita af því að hljóðritanir íslenskra söngvara sem varöveist hafa eru í æ ríkari mæli að koma út á hljómdiskum. Bráðlega bætist einn kjörgrípurin í þetta ágæta safn en þá mun Smekkleysa gefa út hljómdisk með söng okkar góðunnu söngkonu Guðmundu Elíasdóttur. Í tilefni af útkomu disksins skrif-aði Halldór Hansen grein um söngkonuna í ritinu sem fylgir hljómdiskinum. Með góðfúslegu leyfi Smekkleysu og Halldórs Hansen birtist þessi grein nú hér.

Í lok síðari heimsstyrjaldarinnar ríkti almenn bjartsýni um batnandi veröld. Það ríkti mikil gleði, þegar samband við hin Norðurlöndin fór að opnast og fréttir tóku að berast af Íslendingum, sem lokast höfðu inni vegna styrjaldarástandsins. Ein af þeim var Guðmunda Elíasdóttir, söngkona.

Mín fyrstu kynni af Guðmundu voru gegnum Ríkisútvarpið. Það hafði kvistast, að í Kaupmannahöfn væri ung og efnileg söngkona af vestfirsku bergi brotin, sem stundað hefði sögnám hjá Dóru Sigurðsson, austurrískri eiginkonu hins þekkta píanóleikara, Haraldar Sigurðssonar.

Ríkisútvarpinu höfðu borist nokkurar hljóðritanir af söng þessarar ungu söngkonu. Þær voru að vísu allfrumstæðar, en gáfu þó hugmynd um rödd og hæfileika þessarar ungu listakonu.

Nokkuru síðar var Guðmunda komin í eigin persónu til landsins og efndi til einsöngstónleika í „Gamla bíó“ eins og íslenska óperan hét þá, og var aðalhljómsleikasalur Reykjavíkurborgar á þeim tíma.

Þær sá ég hana og heyrði á sviði í fyrsta sinn og mér eru þeir tónleikar mjög eftirminnilegir ýmissa hluta vegna. Guðmunda hafði þá þegar mjög fallega og fágaða sviðsframkomu, þótt reynsla hennar á tónleikasviði hafi að líkum verið takmörkuð, og náði einkennilega vel til áheyrenda, sem greinilega kunnu

vel að meta það, sem Guðmunda hafði fram að fera. Í samanburði við nútímann voru tónleikar þá mikill viðburður í bæjarlífini og vöktu svona einsöngstónleikar gífurlega athygli.

Rödd Guðmundu hafði á sér dökkan og mjög persónulegan blað á miðsviðinu og lægra sviðinu, en bjó samt yfir óvenjulega mikilli hæð, þó að hljómurinn vildi þynnast dálítið út á hæsta svið-

Guðmunda Elíasdóttir söng sig inn í hug og hjörtu Íslendinga.

inu. Þetta var ein af þeim röddum, sem erfitt var að flokka samkvæmt hefðbundnum aðferðum. Dóra Sigurðsson taldi rödd Guðmundu þó tvímælalaust vera sópranrödd og fyrst í stað hélts Guðmundu sér við þá flokkun í verkefnavali.

Mér er og minnisstætt, að Guðmunda söng sópranhlutverkið í *Messias* eftir Händel ekki svo löngu eftir heimkomuna og söng þá hlutverkið á þýsku, þótt aðrir og þær með talinn kórinn syngi á ensku. Ég man sérstaklega eftir því,

hvernig hún söng aríuna „Ich weiss dass mein Erlöser lebet“, sem er betur þekkt undir enska textanum „I know that my Redeemer liveth“. Sá flutningur hitti beint í mark og lét fá hjörtu ósnortin.

Það leið ekki á löngu, þar til einsöngstónleikar Guðmundu Elíasdóttur fóru að verða svo til fastur liður í tónlistarlífi Reykjavíkurborgar, enda söng hún sig inn í tónlistarþyrst hjörtu íslenzkra áheyrenda þráðbeint, fyrirhafnarlaust og áreynslulaust.

Engu að síður lá leið Guðmundu fljótlega astur út fyrir landssteinana og þá nánar tiltekið til Frakklands til frekara söngnáms. Þar lenti hún í höndum eins virtasta söngkennara Parísborgar á þeim tíma Madame Fourestier, sem var eiginkona hins þekkta hljómsveitarstjóra Louis Fourestier.

Madame Fourestier hreifst mjög af rödd Guðmundu, en taldi fugurstu eiginleika hennar liggja á mið og lægra sviðinu. Hún endurþjálfðaði því rödd Guðmundu sem mezzo-soprán og hélts Guðmundu sér við það þaðan í frá.

Enda hélt sá sögmáti í raun betur í hendur við litbrigðaríkan persónuleika Guðmundu, þó að hún hefði í sjálfu sér getað stefnt í þveröfuga átt raddlega.

Mér er mjög minnisstætt, þegar ég heyrði Guðmundu syngja fyrst opinberlega eftir heimkomuna frá Frakklandi. Það var í *Stabat Mater* eftir Rossini í Þjóðleikhúsinu. Í tvísöngsatriðinu „Quis est homo“ og aríunni „Fac ut portem“ mátti heyrja, að röddin hafði öðlast meiri dýpt og fyllingu og auðgast að litbrigðum, sem hljómuðu undurfagurlega á móti skærri og bjartri sópranrödd

Þuriðar Pálsdóttur, þannig að hið mannlega og ójarðbundna sameinaðist í einum og sömu hljómunum í tvísöngnum.

Ég held, að það fari ekki neitt á milli mála, að Guðmundu var leikhúsandinn í blóð borinn, þó að ekki reyndi verulega

Úr *Rigoletto*. Guðmunda (Maddalena) ásamt Kristni Hallssyni (Sparafucile).

Það var þó um það bil ári síðar, sem leikrænir hæfileikar Guðmundu náðu hámarki. Nýleg ópera eftir ítalsk-ameríkska tónskálđið Gian Carlo Menotti var tekin til sýningar í gömlu Iðnó.

Þessi ópera var *Miðillinn* og söng Guðmunda aðalhlutverkið, auk þess sem hún var hvatamaður þess, að verkið yrði tekið til flutnings Fáir, sem heyrðu og sáu, munu gleyma tilþrifum Guðmundu í hlutverki Madame Floru, svikamiðils, sem lætur sér ekkert fyrir brjósti brenna og notar miskunnarlaust trúgirni og sakleysi syrgjenda sér til framdráttar, en uppgötvar samt um síðir, að ýmislegt er til á milli himins og jarðar, sem lætur ekki að sér hæða. Við þá upplifun sturlast hún af skelfingu. Hlutverkið var sem sniðið fyrir dramat-

Úr sýningum Þjóðleikhússins á *Rigoletto* 1951.

Frá vinstri: Guðmundur Jónsson (*Rigoletto*), Guðmunda (Maddalena) og Stefán Íslandi (hertoginn).

á það mér vitanlega fyrir en árið 1951 þegar óperan *Rigoletto* eftir Verdi var frumflutt hérlendis og var auk þess fyrsta ópera, sem flutt var á fíolum Þjóðleikhússins með Íslendingi í sérhverju einsöngshlutverki að einu undanskildu. Guðmunda söng hlutverk Maddalenu og var sem hún hefði aldrei annað gert en að standa á sviði. Þó var sviðsreynsla hennar á leiksviði takmörkuð, eftir því sem ég bezta veit.

ískra hæfileika Guðmundu, en var samt víðsfjarri þeim hjartnæma einfaldleika og innileika, sem einkenndi meðferð Guðmundu á íslenskum, dönskum og allþjóðlegum sönglögum og hittu hlustendur beint í hjartastað, þegar hún stóð á tónleika-sviðinu. Hjartnæmi var í raun aðalsmerki Guðmundu á tónleikasviðinu, öllu öðru fremur, og það fór ekki á milli mála, að þar var hún að miðla af því bezta og fegursta, sem hún

átti til hið innra. Þess vegna sýndu tökin á hlutverki Madame Floru hæfileika Guðmundu frá alveg nýrri og óvæntri hlið.

Samblandið af skelfingu, reiði,mann-fyrirlitningu, sviknum vonum og saman-söfnuðum biturleika sálarinnar varð þeim mun áhrifaríkara, sem auðfundið var að undir blundaði barnsleg einlægni og trúgirni, sem sýnilega hafði forherzt í átökunum við harða og óbilgjarna til-veru. Þegar skyggst var undir yfir-borðið, var enn eitthvað lifandi af hinni upprunalegu Madame Floru, nóg til að vekja til skiptis viðbjóð og samúð með þessari klofnu persónu. Stundum vökn-uðu þessar andstæðu tilfinningar jafnvel samtímis í brjóstum áheyrenda.

Það leið ekki á löngu, þar til Guð-munda Elísadóttir lagði enn á ný land undir fót. Hún flutti til New York árið 1953 og var þar næstu 6 árin.

Hún komst fljótegla í samband við kirkjuleg samtök í Bandaríkjunum og kom víða fram sem einsöngvari við trú-arlegar athafnir. Hún kom einnig fram á tónleikum, söng í útvarp, kom fram í sjónvarpi og leið hennar lá meira að segja alla leið inn í Hvítá Húsið í Was-hington.

Örlögini höguðu því þannig, að sjálfur var ég við nám og störf í New York um svipað leyi og hitti ég því Guðmundu alloft, þó að ég heyrði hana í raun sjaldan syngja opinberlega nema á samkomum Íslendinga. En mér er minnisstætt, að vinur minn Robert T. Jones, sem síðar varð meðal þekktustu tónlistagagn-rýnenda í New York borg, en var þá ungur og upprennandi undirleikari, varð yfir sig hrifinn af dramatískum hæfi-leikum Guðmundu, þegar hann var að vinna með henni að óperuhlutverki, og átti varla nágu sterk orð til að lýsa hrifningu sinni. Samband mitt við Robert T. Jones rofnaði um langt skeið en leiðir okkar lágu þó saman aftur nýlega, og það fyrsta sem hann spurði um var, hvernig Guðmundu vagnaði. Hann hafði engu gleymt.

Það fór sem sagt þannig, að Guð-munda komst fljótt í samband við ýmis-konar óperusamtök, sem störfuðu vitt og breitt um New York borg á þeim árum og söng ýms óperuhlutverk. Það var gerður góður rómur á meðferð hennar á hlutverki Santuzzu í óperunni *Cavalleria Rusticana* eftir Mascagni og á því hlut-verki hafði hún sjálf miklar mætur.

Þegar Guðmunda flutti aftur frá New

Guðmunda með dóttur sinni Sif Knudsen við tókur á myndinni í skugga hrafnsins, í ágúst 1987.

Fáir, sem heyrðu og sáu, munu gleyma tilþrifum Guðmundu í hlutverki Madame Floru í lónó 1952.

York árið 1959 skildu okkar leiðir, því að Guðmunda var þegar flutt til Dan-merkur, þegar mín leið lá aftur til Íslands. Í Danmörku var Guðmunda í allt 22 ár, ef ég man rétt, og Danmörk varð nokkurs konar annað föðurland hennar.

Hér heima tók Guðmunda þátt í í konsertformi, og þótti frábær Azucena í *Il Trovatore* eftir Verdi en einnig í leiksýn-ingum og þótti takast einkar vel í hlut-verki Goldu í *Fiðlaranum á þakinu*.

Örlagarár varð þátttaka hennar í söngleiknum *Kysstu mig Kata* eftir Cole Porter. Í kjölfar þeirra sýninga fékk Guðmunda þráláta raddbandabólgu, sem varð beint og óbeint til þess að hún hætti að syngja opinberlega, sennilega

vegna þess að hún hlýddi hinu stranga leikhúslögðmáli „The show must go on“ án þess að taka tillit til, hvað henni sjálfrí leið.

En Guðmunda var ekki búin að snúa baki við tónlistinni, því að hún hefur haldið áfram að leggja sinn drjúga skerf til tónlistarmála sem kennari yngri kyn-slóðarinnar og hefur meira að segja sést öðru hverju á hvíta tjaldinu og sannað að ósýnilegur þráður heldur hinum ýmsu listgreinum saman. Listamannaeðli Guðmundu lifir því áfram góðu lífi. Ég vil þakka henni samfylgdina og þá miklu gleði og ánægju, sem hún hefur fært mér og öðrum á ævintýraferð sinni í gegnum lífið og tilveruna.